

Zehra

Günümüz Türkçesiyle

Nabizade
Nâzım

♥ can
miras

NABİZADE NÂZİM

ZEHRA

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Can Miras

Zehra, Nabizade Nâzım

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Âlem Matbaası, 1896

Can Yayınları'nda 1. basım: Ağustos 2019, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Seda Yüksel

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4104-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750741043

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

NABİZADE NÂZİM

ZEHRA

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Necati Tonga

ROMAN

♥can

NABİZADE NÂZİM, 1863'te İstanbul, Nişantaşı'nda doğdu. Asıl adı Ahmet Nâzım'dır. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden yazar, üvey anne ve dadıların elinde büyüdü. Salıpazarı Feyziye ve Beşiktaş Askerî rüşdiyelerinde okudu (1876). Buradan Mühendishâne-i Berrî İdadisi'ne geçti (1878). 1884'te girdiği erkân-ı harbiyye sınıfından 1887'de yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Bir süre Mekteb-i Harbiyye'de matematik, istihkâm ve topografya dersleri verdi; umumi müfettiş muavini olarak 1889'da kolağası oldu. Nabizade Nâzım'ın ilk eserleri *Vakit* ve *Ceride-i Havadis* gazetelerinde yayımlandı. Daha sonra *Hazine-i Evrak*, *Mirat-ı Âlem*, *Rehber-i Fünûn*, *Âfak*, *Maarif*, *Mirsad*, *Manzara*, *Berk* ve *Servet-i Fünûn* gibi edebiyat dergileri ile *Tercüman-ı Hakikat*, *Servet* ve *Mürüvvet* gibi gazetelerde başta şiir olmak üzere daha çok fennî konularda makaleler ve hikâyeler yayımladı. 1890-1891 yıllarında bir dizi uzun hikâye kaleme aldı. Türk edebiyatı tarihinde Nabizade Nâzım'a asıl şöhretini kazandıran, "Karabibik" adlı uzun hikâyesiyle *Zehra* romanıdır. 1891'de Ayşe Naciye Hanım'la evlenen yazar evliliğinin henüz ilk aylarında yakalandığı kemik vereminden kurtulmayarak 5 Ağustos 1893'te öldü.

“Zehra romanının muharriri Nabizade Nâzım merhum.”
Servet-i Fünûn, s. 254, 11 Kanunusani 1311 (23 Ocak 1896).

AHMET HALİT YAŞAROĞLU
KİTAPLARI

Satınalma - Defter

29. IX. 1916

زهرا

نابی زاده ناظم مرحومك متروكات

قلميه سندندير

0000000286

••••• صور فوتو فون فرجه سنه طرفه صورتده
درج اولدقدن سوكره
••••• معاری نظارت جلیه سنه ریاضیه طبع اولدقدن

تسطیبین

تالم مطبعه سی — احمد احسان و شرکائی

۱۳۱۶

5167

DN 004009

Zehra romanının ilk baskısının kapağı.
Âlem Matbaası, Ahmet İhsan ve Şürekası, 1312/1896.

Sunuş

“Karabibik” adlı uzun hikâyesiyle edebiyat tarihimizde köy hayatına eğilen ilk eserlerden birini ortaya koyan Nabizade Nâzım’ın diğer bir önemli eseri de *Zehra*’dır. Nabizade Nâzım’ın ilk ve tek romanı olan *Zehra*, realizm ve natüralizm akımları doğrultusunda yazılmıştır. Romanda kıskançlık duygusunun sebep olduğu felaketler, kadın hislerini derinlemesine ele alan girift tahlillerle işlenir. Bu bağlamda *Zehra*, edebiyatımızda psikolojik roman türünde kaleme alınan ilk eserlerden biri, Mehmet Rauf’un *Eylül*’ünün müjdeleyicisi kabul edilmektedir.

Karakterlerinin çok yönlü işlenmesiyle öne çıkan *Zehra*’nın dikkat çeken diğer bir özelliği, 19. yüzyıl sonlarındaki İstanbul hayatına dair önemli ayrıntılar içermesidir. İstanbul tulumacıları, kayık âlemleri, Şehzadebaşı ve Beyoğlu eğlence hayatı, dönemin hukuk sistemi ve emniyet teşkilatıyla ilgili ayrıntılar romanın satır aralarında kendini gösterir. Bir asker olan Nabizade Nâzım’ın eserini kaleme almadan önce –tıpkı realist ve natüralist yazarlar gibi– araştırmalar yaptığı anlaşıl-maktadır.

Zehra ilkin yazarın ölümünün ardından arkadaşı Mahmut Sadık tarafından *Servet-i Fünûn* dergisinde 11 Kanunusani 1311-16 Mayıs 1312 (23 Ocak 1896-28 Mayıs 1896) tarihleri arasında tefrika edilmiş, kitap olarak ilk baskısı ise 1896’da Âlem Matbaası’nda yapılmıştır. Bu baskının ardından 1954 yılında Mustafa Nihat Özön tarafından ilk kez Latin harflerine aktarılan *Zehra*, ilerleyen dönemde pek çok yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Kitabı günümüz Türkçesine uyarlarken 1896'daki ilk baskısını esas aldık, yazarın diline en az müdahaleyle artık Türkçe sözlüklerden neredeyse tamamen çıkmış kelime ve terkiplerin en uygun karşılıklarını vermeye çalıştık. Bugün sık kullanılmayan Türkçe kökenli bazı kelimelerle gündelik hayata dair bazı bilgileri dipnotlarda açıkladık. Az da olsa hâlâ kullanımda olan ve bağlamdan anlamı çıkarılabilen kelimelere müdahale etmedik, bunlar için kitabın sonuna küçük bir sözlük hazırladık. Çoğu Atatürk Kitaplığı arşivinden alınan fotoğraf ve kartpostallarla kitabı görsel bakımdan zenginleştirmeye çalıştık.

Kitabın hazırlanışı aşamasında emeği geçen Can Yayınları çalışanlarına teşekkür ederim.

Necati Tonga
Kırıkkale, 2019

130.¹ senesi içinde haziran ve temmuz ayları pek güzel geçmişti.

Hava alışılmışın dışında, mart içinde tam ilkbahar güzelliğinde geçmişken nisan ve hatta mayıs ayları hemen kış hükmünü göstermişti.

İstanbul'da haziran ve hele temmuz, diğer seneler yaz aylarından sayılırken, bu sene güya bahar mevsimi bu iki aya atlamıştı.

Havadaki tazelik ve açıklık hiçbir mevsimle kıyaslanamayacak derecede olup özellikle bu mevsimde Boğaziçi'nin güzelliğine kanmak mümkün olamamaktaydı.

Bütün Rumeli ve Anadolu yalıları boydan boya dolmuş, pek çok hevesliler vaktiyle davranamayıp yalı veya hiç olmazsa bir evcik bulamadıklarından dolayı gerçekten üzölmüşlerdi. Gündüzleri güneş, doğuşundan batışına kadar ufkun üzerinde hemen hiçbir bulut parçasına

1. Miladi 188. yılı. (Y.N.)

Boğaziçi yalıları. (Atatürk Kitaplığı Kartpostal Arşivi)

tesadüf etmeksizin İstanbul üzerine ılık bir ışık saçmakta, geceleri tam “yıldızlı gece” vasfına layık olarak geçmekte ve hele güneşin batışı ile doğuşuna yakın zamanlarda Göksu Deresi gibi, Beykoz, Büyükdere limanları gibi, Baltalimanı, Küçüksu, Kefeliköy, Beykoz, Sultaniye çayırıları gibi Sarıyer’in suları, Kavaklar’ın Sütlüce’siyle Otuzbir Suyu gibi yerleri ve baştan başa bütün Boğaziçi o derece ruh okşayıcı, his uyandırıcı, şiir gıcıklayıcı tablolar, manzaralar göstermekteydi ki ünlü şehrimizin tabii güzelliklerinden haberdar olabilmek için bu tabloları, bu manzaraları göğüs geçire geçire seyretmek lazım gelir.

Kim bilir kaç bin senelik bir akıntı tesiriyle aşınmış olduğu zannedilen bu yılankavi Boğaz’ın dört büyük havzasından her birisi tabii güzellik sayılan, ne kadar “güzellik” tasavvuru mümkünse, tamamını içinde toplar.

Yükseklikleri Boğaz’ın uzunluğu ve genişliğiyle tamamen uyumlu olan bu iki sıra tepeler o kadar göz alıcı eğriler resmetmekte ve bu eğrilerin birbirine bağlanmaları o derece sanatkârane bulunmaktadır ki işte asıl hay-

ranlık ve şaşkınlık bakışlarını üstüne çeken uyum ve güzel şekil sırf bundan ibarettir.

Boğaz'ın şu jeolojik ve topografik güzel şekline eklenen diğer bir gönül çelen özellik ise bu hoş tepeleri şurada burada örten, yorgunluk alan gölgeli ormancıklar, korular ve özellikle sahil boyunca uzayan bazı koyucuklar, vadecikler içine doğru serpilivermiş olan binalardır.

Boğaz her noktasında tabii güzelliğini muhafaza etmiştir. Yalılarla köylerin konumları ve inşa tarzları bile hep tabiidir.

Büyükdere, Tarabya ve bir dereceye kadar Yeniköy biraz tabiiikten çıkar gibi olmuşsa da sanatın şu gayreti tabii güzelliklere galip gelememiştir.

İstanbul'u henüz ilk defa görmeye gelen duygulu bir seyirci tasavvur ediniz. Tabiatın güzelliklerine tutkun olması lazım gelen bu ziyaretçi, Fenerler hizasından Boğaziçi'ne girmeye başladığı zaman bakış açısı önünde öyle gönül alıcı bir alan belirir ki, bu alanın iki tarafını gerçi devamı epeyce bir çıplaklık sınırlarsa da tam cephede hayretle bakan gözlerine zarif zarif yalılarla süslenmiş etekleri güzel bir denizin şarkı söyleyen dalgalarıyla ıslanmakta bulunan kıvrımlı yeşil tepeler tesadüf eder. Bu gönül çelen alanın zeminini teşkil eden güzel denizin gümüş renkli suyuna semanın şurasında burasında serse- rice dolaşmakta olan kardan beyaz bulut kümecikleri aksedince ve bu yansıma deryayı gökyüzüne, gökyüzünü deniz yüzeyine benzetince o duygulu seyircinin hissiyatını tasvire imkân tasavvur olunamaz.

Büyükdere hizalarına yaklaşır da İncirküğü'ne doğru sahile paralel harekete başlayınca evvelce meftun olduğu tablo büsbütün değişir. Sağlı sollu iki yanda tepeler arasından akıntı boyunca akıp gittiği sırada ne tarafa bakmak, ne tarafa daha ziyade hayran olmak lazım geleceğini bir türlü belirleyemez. Zaten onun için olduğu

yerde kalmak da mümkün olamaz ki. Her noktası çeşitli güzelliklerin toplandığı bir panorama özelliğine sahip olan bu iki sahil üzerinde rastladığı bunca insanüstü manzaraların maneviyatında meydana getirdiği arzulu çarpıntının yönlendirmesiyle güya kanatlanıp uçacakmış veya havalanıp bulutlara kadar çıkacakmış gibi çarpına çarpına oradan oraya koşmaktan kendisini alması mümkün değildir.

Boğaziçi bir “tabii güzel” kadar sevimlidir demiş olsak güzelliğini tasvir etmiş ve özetlemiş olamayız. Uzun uzadıya tasvire çalışmaktan da, vaktin müsaade etmemesinden dolayı bir fayda yoktur. Bu sebeple o gibi “sonuçsuz uğraşı”yı başka bir fırsata bırakacağız.

Bir kere bu kadar “güzellikleri toplayan” Boğaziçi’nin haber verdiğimiz mevsimdeki hoşluğunu tasavvur etmeli, bir de bu hoşluğa kuvvetli bir mehtabın katacağı parlaklığı düşünmeli. “Hoşluk içinde hoşluk” tanımına uygun olan bu parlaklık kimde sabır ve tahammül bırakır ki Boğaziçi ahalisi “denizde dolaşan eğlence” nitelemesine layık görülecek şekilde denize dökülmüş olmasın.

Evet! Hemen bütün Boğaziçi bu gece “kayıklanmış” veya “sandallanmış”tı.

Miktarı belki üç yüze varan irili ufaklı sandal, kayak, istimbot¹ birbirine bağlı gibi büyük bir sal teşkil etmişti ki sırf akıntı sevgiyle Mirgûn’dan² Bebek Koyu’na doğru akıp gitmekteydi.

Ama bu akıştan ihtimal hiç kimse haberdar değildi.

Beş-on ateş kayığında³ gayet düzenli ahenk takımları oynak besteler, şevk artıran şarkılar, “dayanılmaz” tak-

1. Buharla işleyen deniz teknesi, küçük vapur. (Y.N.)

2. Emirgân. (Y.N.)

3. Ateşbalığı avlamak amacıyla içinde ateş yakılan kayak; yangın söndürmede kullanılan tulumbaları taşımak için kullanılan büyük ve geniş kayak. (Y.N.)

Gökösü'da kayak safalarını gösteren bir resim.

simlerle bütün mehtapçuların şevk ve neşesini gittikçe hararetlendiriyordu.

Bu sandalda bir yanık ses, titrekleme bir nağmeyle bir beste okuyor; öteki kayıkta şirin sesli bir keman, ilahî bir taksim yapıyor; şu tarafta bir "takım" nihavent peşrevi geçiyor; bir tarafta muhabbet sarhoşlarından birisi hasretli ahlara çekiyor; ötede bazı "kavuşma hasreti çekenler"se ümit coşkusuyla kürek çekiyor.

Şu "akıp giden meclis" erbabından birisi Boğaz'ın bu geceki güzelliğini şöyle bir manzumeyle tasvire yeltenmişti:

Semâ berrak ü deryâ sâf u hem-vâr öyle kim gûyâ,
Semâ deryâdan ayrılmış veya kim âsumân deryâ.¹

Safâ-ender-safâ aksi semânın rûy-ı deryâda,
Hayât-efzâ durur aks-i zemîn mir'ât-ı bâlâda.²

1. Gökyüzü berrak, deniz saf ve bir çarşaf gibi, sanki gökyüzü denizden veya deniz gökyüzünden ayrılmış. (Y.N.)

2. Gökyüzünün deniz üzerindeki yansıması neşe içinde neşedir. Yeryüzünün aksi de yukarıdaki aynada hayatı artırır. (Y.N.)

Çemen pür-neşe, mürgân-ı çemen pür-neşe, gül
handân
Semâ handân, zemin pür-hande, handân dide-i
cânân.¹

Nesîm ol rütbe nâzân kat'-ı râh eyler ki şevkinden
Sanırsın gaşyolup kalmış zemînin şevk ü zevkinden.²

Bu dem kim ins ü cin hem-bezm-i âheng-i safâ
olmuş
Zemin ü âsumân bin cilve, bin âhenk ile dolmuş.³

Riyâz-ı cennete reşk-âver olmuş sahn-ı Sâdâbâd
Melâik manzarından manzar-ı Firdevs'i etmez yâd.⁴

Boğaziçi hele yekpâre bir bezm-i safâ olmuş
Küçüksü âlemiyse cümlesinden bî-bahâ olmuş.⁵

Feriştehler semâdan can atar mehtâbına gûyâ
Kamer de gark-ı hayrettir bu âb u tâbına gûyâ.⁶

Gezer erbâb-ı şevk u neşe sandallarla deryâda
Tanîn-endâz olur hey hey sedâsı bezm-i âlâda.⁷

1. Çimen neşe dolu, çimendeki kuşlar neşe dolu. Gül gülüyor, gökyüzü gülüyor, yer gülüyor, sevgilinin gözleri gülüyor. (Y.N.)

2. Rüzgâr, neşesinden o kadar nazlı esmektedir ki onu sanki yeryüzünün zevkinden ve neşesinden kendinden geçmiş sanırsın. (Y.N.)

3. İnsanlar ve cinler eğlenenin ahengiyle bu vakitte aynı mecliste eğleniyor; yer ve gök bin cilve, bin ahenkle dolmuş. (Y.N.)

4. Sadabad alanı cennet bahçesini imrendirecek hale gelmiş. Melekler bu manzaradan cennet manzarasını anmaz olmuşlardır. (Y.N.)

5. Boğaziçi baştan başa bir eğlence meclisi olmuş. Küçüksü âlemiyse hepsinden daha bir değerli olmuş. (Y.N.)

6. Melekler gökyüzünden Boğaziçi'nin mehtabına sanki can atarlar. Ay da bu güzellik karşısında şaşırıp kalmış gibidir. (Y.N.)

7. Zevk ve neşe sahipleri sandallarla denizde gezerler. "Hey hey" sesleri yüce mecliste çınlar durur. (Y.N.)

Keman, kânun u nısfıye, def ü ud, mandolin yer yer
Semâ'-ı can-ı kudsiyânı lebrîz-i tarâb eyler.¹

Bu demlerdir ki nâz u cilveler mestâne raks eyler
Çıkar uşşak² ile mehtaba nazlı sesli dilberler.³

Zebûn-ı neşedir mutrîb, dūçar-ı şevk hânende⁴
Sen ey gâfil nasıl hâbidesin bilmem ki hânende?⁵

Bebek Koyu'nda, Mirgûn önlerinde, ta Kalender'de
Yalılar, köşklerde vü⁶ safâlar bahrde berde.⁷

Gönüller çırpınır sim-âb içinde cûş-i sevdadan
Olur âzâde sevdâlar bütün kayd-ı süveydadan.⁸

Düşer bitâb-ı mestîtab'-ı nas-ı mehveşân yer yer
Verir bir câme-hâb-ı nâz-ı mestîden nişân her yer.⁹

1. Keman, kanun, nısfıye, tef, ud, mandolin yer yer meleklerin can kulağını coşkuyla doldurur. (Y.N.)

2. Şiirde bu kelime, hem bir "musiki makamı" hem de "âşıklar" anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır. (Y.N.)

3. Naz ve cilvelerin sarhoşça dans ettiği bu zamanlarda nazlı sesli dilberler uşşak makamı ile (yahut âşıklarla) mehtaba çıkarlar. (Y.N.)

4. Beyitte dize sonlarında "hanende" kelimesi "şarkıcı" ve "evinde" anlamına gelecek şekilde cinas sanatı yapılmıştır. (Y.N.)

5. Çalgıcı neşeden bitkin düşmüş ve şarkı söyleyen coşkuya tutulmuşken hey gafil, bilmem ki sen nasıl evinde uyursun? (Y.N.)

6. Gerek tefrikada gerekse kitap halinde yayımlanırken metinde olmasa da vezin gereği buraya "vü" bağlacı eklenmiştir. (Y.N.)

7. Bebek Koyu'nda, Emirgân önlerinde, ta Kalender'de yalılarda, köşklerde, denizde ve karada hep sefalar sürülür. (Y.N.)

8. Sevda coşkusuyla gönüller, gümüş renkli su içinde çırpınır. Sevdalar da bütün gönül kaygılarından kurtulurlar. (Y.N.)

9. Ay yüzlü güzellerin nazlı tabiatı, sarhoşluktan yer yer ay gibi bitkin düşer. Her yer, naz sarhoşunun yatağından işaret verir. (Y.N.)

Çıkar mansûra¹ sesler yükselir her perdede uşşak
Neva-i² evc-ârâdan³ olur efzunter eşvâk.⁴

Eder şevk-i tarâb âheng-i bezm-i ayşî germ-â-germ
Neşât-ı bezm-i Cemşid'i bu şevk ü neşe eyler şerm.⁵

Sabâ-i huş-vezân tahrik eder deryâ-i hem-vârı
Olur hâbide-i cünbüş sabâhın feyz-i bîdârı.⁶

Seher ol rütbe şevk-efzâ olur kim matlâü'l-envar
Sanır diller ki Mûsâ'ya bu yerlerdir tecellî-zâr.⁷

O dem kim gonca-i nevres kılar gülbünde bin hande
Batar bîtâb-ı mestî ay, çıkar hurşid-i şermende!⁸

Gönül tasvîrini arzu ederdi bî-kusur amma
Nasıl icmâle sığsın öyle bir şevk-i behiştî ya?⁹

Bu terane bile Boğaziçi'nin "mehtaplı" gecesindeki parlaklığını ve tatlılığını anlatmakta âcizdir.

1. Klasik musikimizde *la* sesini düğâh olarak kabul eden akort. (Y.N.)
2. Klasik musikimizde uşşak dörtlüsüne rast beşlisi eklenerek yapılan basit makam. (Y.N.)
3. Klasik musikimizde III. Selim tarafından düzenlenen bir makam. (Y.N.)
4. Sesler "mansur"a yükselir, her perdede "uşşak" makamı yükselir, "neva-i evc-ârâ" makamları neşeyi artırır. (Y.N.)
5. Sevincin coşkusu, içki âleminin ahengini kızıştırır; bu coşku ve neşe, Cemşid meclisinin neşesini utandırır. (Y.N.)
6. Hoş esen sabah rüzgârı, çarşaf gibi denizi hareketlendirir. Sabahın uyanık bereketi, eğlencenin uykusu olur. (Y.N.)
7. Sabah vakti o kadar coşku verici olur ki gönüller ışıkların doğduğu yeri Hz. Musa'ya tecelli eden yer sanır. (Y.N.)
8. O zaman yeni açmış gonca, gül bahçesinde bin bir gülümsemeye güler, sarhoşluktan bitkin düşen ay batar, utangaç güneş doğar. (Y.N.)
9. Gönül bu tasviri eksiksiz yapmak isterdi ama cenneti andıran böyle bir coşku nasıl kısaca anlatılabilsin? (Y.N.)

Çok genç yaşta hayatını kaybeden Nabizade Nâzım'ın ölümünden üç yıl sonra, 1896'da *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilen *Zehra* romanı, kıskançlığın ve sorumsuzluğun yok ettiği hayatlardan bir manzara sunar. Psikolojik tahlilleriyle döneminin diğer eserleri arasında sıvırlan roman, aynı zamanda 19. yüzyıl sonundaki toplumsal değişime dair de önemli ipuçları taşır.

İstanbul'un ve şehrin sakinlerinin kanlı canlı görüldüğü bir romandır *Zehra*. Şehir hayatına dair, çok az kaynakta karşımıza çıkan ayrıntıları yazar, iyi bir gözlemci olarak satırlarına kaydeder. Boğaz'daki kayık âlemleri, Beyoğlu eğlenceleri, ticaret hayatı, tulumbacılar, emniyet ve hukuk sistemine dair önemli bilgilere romanda sık sık rastlanır.

Yayımlandığı günden beri defalarca kere basılan *Zehra*, bu defa tıltız bir çalışmayla, açıklamalı notları ve günümüz Türkçesine uyarlanmış haliyle karşımızda.

#edebiyatımızınmirası #tanzimatedebiyatı #istanbul
#kiskançlık #karasevda #şehirhayatı #cinayet

 can roman

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinlari

ISBN 978-975-07-4104-3

9 789750 741043